

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Prabangus nieko neveikimas

Bandau pasiguosti, kad šiame skubėjimo amžiuje visai normalu neturėti laisvų savaitgalių ir džiaugtis, kad per darbus neišbrendi iš nuolatinio lėkimo ir užmiršimo būsenos: iki kada tą ir tą parašyti ir padaryti, ar nepavėluosiu atsiskaičyti už tokį ir anokį projektą, ar spėsiu iki nurodytos datos parašyti recenziją...

O guodžiuosi visada ta mintimi, kad geriau turėti daugiau darbo, nei mažiau, o tinginystė – visų ydų motina.

Bet lėkti be galvos į visokias veiklas – ar tai normalu?.. Ar nuobodulys kartais – kad ir kaip eretiškai tai skambėtų – neugdo kūrybiškumo, neskatinama idėjų?.. Neprovokuoja netikėtam dvasiniam proveržiui?..

Vaikystėj, kai neturėdavau ką veikti, atsirodavau prie pečiaus ir dainuodavau tol, kol prisimindavau visas žinomas dainas: ir lietuviškas, ir rusiškas, ir net porą prancūziškų – apie brolių Žaką, kuris miega ir negirdi varpų skambesio. Arba kirpdavau iš popieriaus ilgas juostas, klijuodavau jas ir darydavau filmą: piešdavau atskirus kadrus. Paskui rodydavau tą filmą kino teatre, kurį irgi pati padarydavau iš popieriaus. Filmo pavadinimas, kiek atsimenu, buvo „Po marias šmėklos įsakymu“. Logikos siužete ieškoti nereikėjo, nes nelabai jos ir buvo. O tai, žinoma, smagiausias dalykas kuriant.

Darbai ir disciplinuota dienų rutina, nori nenori, įmuša tą logiką iki pat pasamonės. Visur jos ieškai, piktniesi, kai nerandi. Tarsi jei nebūtų logikos, tai nebūtų ir prasmės. Bet kas iš to, jeigu aš, darydama daug iš pirmo žvilgsnio prasmingų ir logiškų dalykų, jaučiu, kad jie visai nedžiugina mano širdies? O kokia nors nesąmonė traukia iki apkvaitimo.

Pavyzdžiui, užuot rašius storą ir graudų

Rimaldas Vikšraitis. Dreams of the Steading

(arba – žiaurų ir ploną, arba koks skirtumas koki, svarbu – logišką) romaną, man norisi imtis trumpų ir keistų žanrų: tokių pakaruokliško humoro ir kliesesio prisodrintų novelių, kuriose ir siužetas, ir tema, ir veikėjai priblokštų skaitytoją tuo, kad visai nesivaikytų logikos. Netgi pats knygos formatas nebūtų knygiškas, logiškas, o kažkoks paplaukęs ir beprotiškas. Pavyzdžiui, novelytė, pasislėpusi gauruotame lape lyg pabaisos ausy. Arba eilėraštis, nepanašus į eilėraštį, o veikiau į Pollocko tapybos darbą, pilną įkvepiančios beprotybės.

Kodėl viso to norisi?..

Todėl, kad pasaulis, kad ir kaip sparčiai besitechnologizuotų ir bemosdernetų, kūrybišką prasmę yra itin logiškas, o ta logika paremta vartotojo psichologija: gaminama ir kuriama tai, kas turi didžiausią paklausą. O didžiausią paklausą turi tai, kas, anot A. Milne'o, yra suprantama nedidelio protelio meškiukui... atsi-prašau, žmogiukui.

Beprotiškos keistenybės patinka tik tiems, kas turi laiko jas suprasti. O tarp jų nemažai visokių dykaduonių ir neišmanių padarų, kurie leidžia sau didžiausią prabangą šiais laikais – niekur neskubėti.

Renata Šerelytė

ŠUNLUPIO PRAGARAS

Už raudonai dažytų durelių pragarėlis skūrom išklotas personalinis kabinetas man kaip svarbiam asmeniui tik nesuprantu kodėl skūros stojasi piestu, išskleidžia sparnus kad tik man mažiau oro tektų ir vietos (bet tai neteisinga) snapais ir kačių letenom drasko pliką pakaušį jėzau rodos šunys buvo normalūs o po mano mirties pasidarė nebepaaiškinami (betgi tai neteisinga) aš ir po mirties noriu vadovautis logika

Renata Šerelytė
Ištrauka iš romano
„Ledynmečio žvaigždės“, 1999

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Prabangus nieko neveikimas • 2-as psl. Perpetua Dumšienė. Lietuviybės ir kultūros puoselėtojai lietuviškose mokyklose Baltarusijoje • 3-as psl. 2018 Metų knygų rinkimai. Greta Ambrazaitė. Trapūs daiktai • 4-as psl. Virginija Babonaitė-Paplauskienė. Tobulas dviejų iškilų menininkų duetas • 6-as psl. Algis Vaškevičius. Fotografijų kosmosas naujose parodose Nacionalinėje dailės galerijoje • 7-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė. Literatūros klasikai. Koks buvo jų gyvenimas iki pradėdant rašyti? • 8-as psl. Kultūros kronika/ Atsisveikinant su prof. Juozu Algimantu Krikštopaičiu

Kitame numeryje: Du Paberžės kunigai – tautos dvasios žadintojai • Metų knygos. Marius Burokas „Švaraus buvimo“

Lietuvybės ir kultūros puoselėtojai lietuviškose mokyklose Baltarusijoje

Angelė su „Indrajos“ dainininkais

Angelė Valienė su Rimdžiūnų mokyklos mokiniais

Perpetua Dumšienė

„Kad neprarastų lietuviybės liepsnelių, kurios stiprina žmogų“

Gervėčių krašto lietuvių palinkėjimas savo dukroms

„Laimingas yra žmogus, kuris ankstyvoje jaunystėje pasirinko profesiją ir liko jai ištikimas visą gyvenimą“ – taip „Lietuvių godos“ rašė apie lietuvių kalbos ir literatūros mokytoją Angelę Valienę, dirbančią Baltarusijoje, Gervėčių krašte esančioje lietuviškoje Rimdžiūnų mokykloje.

Kita „Lietuvių godų“ autorė mokytoją apibūdino dabartinėje spaudoje itin retai pasitaikančiais žodžiais: „Lietuviybės ir kultūros puoselėtoja, lietuviško žodžio sergėtoja, brangus šviesulys Lietuvos pa dangėje – Angelyte“.

Lietuviybės ir kultūros puoselėjimas – tai tos temos, kurios labai svarbios ir „Draugo“ priedo „Kultūra“ skaitytojams, tad, manau, jiems bus įdomu, kaip lietuviybės darbas einasi rytinėje pasaulio pusėje – etninėse lietuvių žemėse Gudų krašte, dabartinėje Baltarusijoje.

Neeiliniai turi būti mokytojai, kurie, dirbdami sunkų kasdienį darbą, būtų šviesuliais pripažįstami. Bet gal kitokie ir neprigyti šiame krašte, kur lietuviybė išlaikoma tik visapusiškai talentingų ir pasišventusių žmonių jau daugelį metų. Angelė verta būti pripažinta garbinga to daugelio nesenančių šviečiančių sielų bendrijos nare.

Kai pajutau, kad būtina rašyti apie šviesaus mokytojo darbą ir gyvenimo vertę ir įtaką mokiniams, visuomenei, valstybei, nutariau, kad turiu su savo heroje nueiti ir tam tikrą kelio atkarpą. Visų pirma, pasitikau Kaune iš Baltarusijos Rimdžiūnų mokyklos atvykusią mokinių ir mokytojų grupę; buvo aplankyta Santaka, Kauno pilis, Šv. Jurgio Kankinio bažnyčia, kuri mini 500 metų jubiliejų, puikiai rekonstruota ir restauruota, Senoji istorinė Lietuvos prezidentūra, poeto Maironio namai.

Po to nuvykau į Vilnių ir visą dieną su mokytoja Valiene dalyvavau Lituanistinėse studijose užsienio lituanistinių mokyklų mokytojams, kalbėjau su dėstytojais ir studentais. Kursai mokytojams rengiami nuo 2017 metų, jie trunka visą mėnesį. Mokytoja lituanistė Angelė Valienė į kursus buvo atvykusi su Gervėčių krašto Lietuvių Bendruomenės pirmininkės rekomendacija. Rekomendacijoje rašoma: „Gervėčių krašto bendruomenės ir Rimdžiūnų vidurinės mokyklos lietuvių mokomąja kalba bendras tikslas – puoselėti ir perduoti lietuvių liaudies tradicijas ir papročius iš kartos į kartą, akcentuojant ir Gervėčių krašto ypatumus. Daugelis renginių vyksta glaudžiai bendradarbiaujant bendruomenei ir mokyklai, kurios aktyvi narė yra lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja Angelė Valienė.“

Lietuvos edukologijos universiteto lietuvių kalbos ir kultūros vasaros kursuose dalyvauja mokytojai iš Australijos, Nyderlandų, Airijos, Jungtinės Karalystės, Baltarusijos lituanistinių mokyklų. Mokosi kalbos, istorijos, kultūros pažinimo, didaktikos subtilybių, taip pat dalyvauja kūrybinėse dirbtuvėse, rungiasi, kas taps geresniu gidu po Vilniaus senamiestį, Užupį, klausosi istorijos, kultūros, politikos paskaitų, keliauja į Trakus, Kauną, Aukštadvarį. Vyko ir kūrybiškas tautų vakaras, kur studentai pristatė savo šalis. Buvo organizuota diskusija „Kaip išsaugoti lietuvišką tapatybę pasaulyje“.

Po įdomios lituanistinių studijų dienos grįžome vakaroti į Angelės namus Vilniuje, o tada ilgai kalbėjomės Valienės namų bibliotekos kambaryje, var-tėme nuotraukas, knygas, laikraščius. Mačiau didžiulę, unikalią mokytojos sukauptą pamokoms skirtą daugybės aplankų metodinę biblioteką, kurios ir Pedagogų kvalifikacijos institutas galėtų pavydėti.

Teko susitikti iškilminguose renginiuose Vilniuje ir su visa talentinga ir pedagogiška Angelės Valienės šeima.

O iš tiesų tai su meile stebiu šios šviesios moters gyvenimo ir darbų kelią jau daugybę metų – nuo lituanistinių studijų Vilniaus universitete, kur kartu mokėmės viename kurse su žinomais kūrėjais – poete Onute Baliukonyte, poete ir vertėja, visuomenės veikėja Maryte Kontrimaite, ryškaus talento neilgai gyvenusiais rašytojais Antanu Kalanavičiumi, Danute Paulauskaite, Petru Dirgėla, žurnalistikos kelią pasirinkusia Aldona Žemaityte. Apie šiuos kūrėjus yra nemažai rašyta. Laikas parašyti ir apie talentingus mokytojus, jų gyvenimo šviesą, ypač tai svarbu dabar, kai kalbama apie mokytojo autoriteto nykimą, jo interesų lauko siaurumą. Man regis, kad Angelė Valienė – tikra renesansiška švietėjo asmenybė.

Buvau vadinama gražiu „Lietuvaitės“ vardu

Fotografuoju Angelę jos gausios ir vertingos namų bibliotekos knygų fone, o tada jau kalbamės apie lituanisto darbą.

Štai 2018 metais mokytoja dirba vienoje iš garsiausių lituanistinių Baltarusijos mokyklų – tai Rimdžiūnų vidurinė mokykla lietuvių dėstomąja kalba. Lietuvos lėšomis pastatyta lietuviška vidurinė mokykla Rimdžiūnuose atidaryta 1994 metais. Joje dabar mokosi vietos lietuvių vaikai. Kartu su lietuviško darželio vaikučiais skaičiuojant jų yra apie šimtą. Mokykla įsikūrusi Lietuvių kultūros ir švietimo centre Rimdžiūnuose. Ten taip pat veikia biblioteka, kultūros namai, etnografinis muziejus, yra moksleivių ir pedagogų bendrabučiai. Lietuvių kultūros ir švietimo centras Rimdžiūnuose – vienas didžiausių Vilniaus Gervėčių klubo nuveiktų darbų gimtojo krašto labui. Taip pat pasirūpinta, kad mokykla turėtų autobusuką mokiniams iš aplinkinių kaimų į mokyklą atvežti.

Visgi reikia suprasti, kad lietuviybės puoselėji-

me negali būti apgaulingo nusiramino, nes tokį lietuviybės centrą kaip Rimdžiūnai sukūrė tik bendros daugelio žmonių ir institucijų pastangos, tad reikia prisiminti ir daugelį to darbo etapų.

Valienė prisimena savo atvykimo į lietuviškąją Gervėčių salą pradžią. Nebuvo ji kilusi iš Gervėčių krašto. Tėviškė – Vaivadiškių kaime, netoli Molėtų, kur prasideda Aiseto ežeras, ošia gimti šilai.

Baigusi universitetą, 1970 metais išvyko dirbti į Gervėčius, tas kraštas labai traukė, nes dar studijuodama vyko su profesoriaus Norberto Vėliaus grupe į kompleksinę kraštotyros ekspediciją po Gervėčių kraštą. Nuo to laiko nesiskiria su šiais žmonėmis; jie išmintingi, talentingi, nuoširdūs. Šypsodamasi sako: „Mokytojaudama Gervėčiuose savo gražios jaunystės metu dėl ilgų šviesių kasų, šypsenos, pomėgio puošti gintaru buvau vadinama gražiu Lietuvaitės vardu. Prisimenu, kai su Gervėčių lietuviukais rengėme vakaronę, kurios metu jie šoko ir dainavo savo krašto dainas, tai man didžiausias atpildas buvo ašaros jų tėvų akyse. Gervėčiuose dirbau 1970–71 metais. Iš šio krašto žmonių mokiausi nuoširdumo ir išminties. Gervėčiai – tautinio susipratimo, lietuvių kalbos išlikimo sala suslavėjusiose etninėse lietuvių žemėse“.

Lietuvių Bendruomenė Gervėčių krašte priskaičiuoja iki 1 000 narių. Lietuvių kalbos mokosi ir mišrių šeimų antrosios pusės. O vaikams didžiausia šventė ištrūkti į Vilnių – aplankyti muziejus, parodas.

Lietuviybės židinys yra ir Gervėčių Švč. Trejybės bažnyčia. Traukos centru ji tapo, kai kunigu buvo paskirtas Leonas Nestiukas. Vietoj aplinkui vešėjusių dilgėlių ir Sosnovskio barščių buvo įkurta graži aikštė su šventųjų skulptūromis, suoliukais, įrengtas išpuodingas dendrologinis parkas, kuriame buvo sodinami medžiai kiekvienam Gervėčių krašto žmogui. Medžių yra apie 3 000, kiekvienas gyventojas turi savąjį. Ir įdomiausia, kad nė vienas nenudžiūvo, nė vieno vėtros neišvertė.

Dirbdama Gervėčiuose vieną dieną per savaitę turėjo lietuvių kalbos mokyti ir Gelčiūnų pradinės mokyklos vaikus. Tada jie atrodė patys geriausi vaikai, o Gelčiūnų žmonės – patys išmintingiausi. Tik prailgdavo jaunai mokytojai kelių kilometrų kelias iš Gelčiūnų į Gervėčius. „Kartais arkliuku bėriuku ar traktoriumi kas paveždavo, bet dažniausiai kulinuodavau pėstute“, – prisimena Angelė.

„Grįžusi iš Gervėčių buvau viena pirmųjų lietuviškos mokyklos kūrėjų Vilniaus krašte. Pirmosios lietuviškos laidos Juodšilių vidurinėje mokykloje lietuvių kalbos mokytoja. Dar neturėdami atskiros lietuviškos mokyklos svajojome – kokia ji bus graži ir šilta. Todėl dažnai sėdėdami su savo mokiniais mažutėlėse klasėse kurdavome scenarijus, rengdavome vakarones. Mumyse degdavo didelis ryžtas, neleidžiantis ištirpti lietuviškai saujelei.“

2018 METŲ KNYGŲ RINKIMAI

Greta Ambrazaitė – jauna poetė, šiemet laimėjusi Pirmosios knygos konkursą. Gimė 1993 metais Vilniuje. Mokėsi Karoliniškių gimnazijoje. Baigė filologijos bakalauro studijas Vilniaus universitete, įstojo į literatūros antropologijos ir kultūros magistrantūrą. Pasak jaunosios poetės, eilėraščių rašymą paprastai lemia „tas pats įsišaknijęs poreikis fiksuoti įspūdį, rinkti akimirkų nuorašus, neprarasti pastabumo spalvingai tikrovei ir vaizduotės kūriniam, nugirsti poteksčių obertonus, ieškoti vardų savųjų plokščių tektonikai.”

Greta Ambrazaitė. *Trapūs daiktai*. Eilėraščiai. – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2018

Greta Ambrazaitė **TRAPŪS DAIKTAI**

KRAUJO PELYTĖ

žiūrėk, medžiai kyla į viršų,
prabėga maža kraujo pelytė,
prieš pradėdama kalbėti užsimerkiu,
taip norisi būti arčiau

kaip didu, kas mus sieja,
kaip smulku, kas mus skiria,
neįkalink manęs kalbose,
už jų – geležinis lūpų raudonis

žiūrėk, medžiai pinas į dangų,
delnan atsitrenkia lapo segtukas,
prabėga maža kraujo pelytė,
norėdama būti arčiau

neįkalink manęs kalbose,
nežinau, kas man davė daugiau:
į dangų kylantys medžiai
ar kraujas prieš rytinę arbatą

kaip smulku, kas mus skiria,
tik keletas aukštų –
tu ant stogo, o aš vonioje,
pasislėpusi kraujo pelytė

žiūrėk, medžiai lipa ir lipa,
kaip didu, kas mus sieja,
geležinis lūpų raudonis,
vienas liftas visoms
skausmo provėžoms

PIRMŪKŠTĖ JĖGA

D. N.

kai mes sėdėjom balkone
ir klausėmės Pink Floyd'ų gyvulių,
buvo pati metų laikų kraujomaiša,
šlamantis lapkritis – rudens iškamša,
aš nežinojau, kad avis reiškia meilę,
kad kaip naminis šuo

desperatiškai bijai likti vienas,
svajoti tol, kol užsimirši,
tuo metu tikrai troškom medžioti savanoj,
iššiepę nasrus urgzti savo ketinimus,
urzgėm juodai išsekom,
pradėjom kovoti prieš nuosavo kūno
ir viso pasaulio santvarką,
kol išsirišom pasižadėję,
kad peržengsim visas sąlygas,
ir mūsų nepritapimas
ištirps žvilgsnio traiškanų,
kurios krinta iš giedro dangaus,
spindesy,
kad jas susirinksim ir užkasim sode
kaip savo mieliausią sekretą,
sode liks visi gyvuliai,
o mes būsime iš jo išvaryti,
jaučiu, kaip gydo tikrovė,
jaučiu, jau beveik užsitraukė
tamsus rudeninis vanduo

DVASIOS MOLEKULĖ

jei išsijudina žvaigždynai,
blyksniai mėnulio imperijoje,
pilnatis potvyniai ir atoslūgiai,
dabartis neturi stabdžių,
sukasi vietoje,
neišlaiko pusiausvyros,
mano namai turi liuką į dangų,
šimtus tiesių į dangų,
jei parodysi ką nors už tai gražesnio,
pavyzdžiui, fizinę miesto įvairovę,
negali jau nieko nutikti,
nes kūnas – erdvių išnešiotas vilkelis,
ir niekas nežino, kur jis nuskries,
kai žemė dings iš po kojų,
kai dings pačios kojos,
kai teks amputuot
trajektorijas ten,
kur susikerta

FORTEPIJONAS

mano galva per didelė jūsų durims,
mano galva – tik begalinis bandymas surasti namus,
dėl virtuvinės šilumos dabar galėčiau viską atiduoti,
nereikia visko, reiktų tik ką išmesti,
mano galva per didelė jūsų durims,
mano galva ant durų kilimėlio
vis taip pat vienodai baigiasi,
mano galva – sunkus fortepijonas,
kuriuo jūs netyčia užgrojate praeidami
ir paliekate atvirą dangtį

SYLVIA

nežinau, nuo ko pradėti visą istoriją,
kur paslėpti visa tai, iš jo juokėmės,
kokiame pasaulio užkampyje, kuriame puslapyje
suslapstyti kalbas ir jų pustuščius turinius,
iš tolo stebiu, kaip degini dovanas, šildais liepsna ir moterim,
mano širdis ne tam, ji ne viešnamis, kad ir kaip tau atrodytų,
sakau, pasiilgau tikrų namų arba, Dieve, kokia ši žiema,
pasiilgau abstrakčių žmogaus kontūrų, tavo sniego,
tirpstančio ant praėjusios dienos laikraščio švino,
ir mūsų, tokių nereikšmingų, atskirų, nebesvarbių rankoms,
kuriomis glosčiau virpančias sienas, gatves ir uostus,
kol pralaimėjau tuos miestus, vartus pralaimėjau,
nelyginant sunaikinau visų laikų civilizacijas,
liko šviesa nuo dujinės viryklės, skobianti akių obuolius,
kai netyčia palieku įjungtas dujas,
tam, kad visa tai darkart, ryškiau, susapnuočiau

Autorės vaizdinė medžiaga

Tobulas dviejų iškilių menininkų duetas

A. Čipkienė ir A. Nyka-Niliūnas, New York, Almus Art Gallery. V. Maželio nuotr.

Virginija Babonaitė-Paplauskienė

Maironio lietuvių literatūros muziejuje lapkričio 12 d. vyko renginys, skirtas išeivių dailininkės Aleksandros Laucevičiūtės-Čipkienės (1922–2009) ir rašytojo Alfonso Nykos-Niliūno (1919–2015) atminimui. Renginį vedė muziejaus direktorė rašytoja Aldona Ruseckaitė, dalyvavo profesorė Viktorija Skrupskelytė, šių eilučių autorė, smuikininė Kristina Katavičiūtė ir aktorius Dainius Svobonas. Muziejaus viešnios ir svečiai prieš renginį galėjo pasigrožėti pirmą kartą eksponuojamais spalvingais A. Laucevičiūtės paveikslais, susipažinti su jos gyvenimą liudijančiomis archyvalijomis.

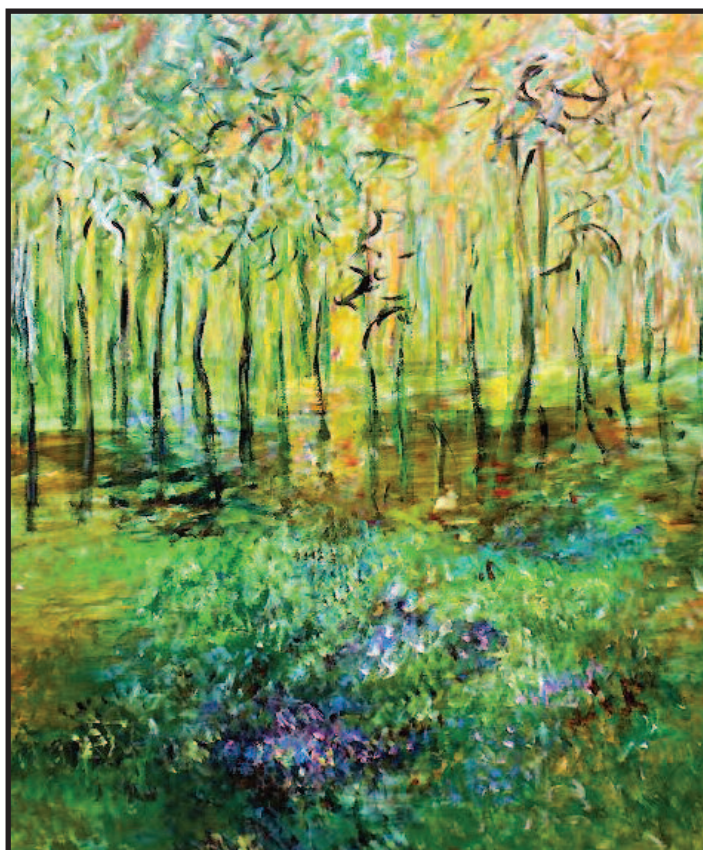
A. Ruseckaitė pasidžiaugė Išeivių literatūros skyriaus vedėjos V. Paplauskienės parengta nauja muziejine knyga, tapusia preliudija į rašytojui skirtus 100-ųjų gimimo metinių jubiliejinius renginius, vykstančius kitą vasarą. Literatūros kritikės profesorės Viktorijos Skrupskelytės manymu, „Praradimo simfonijos“ pravėrė duris į sudėtingą A. Nykos-Niliūno poezijos pasaulį ir atitinka gero, svaraus debiutinio rinkinio modelį. Ji pažymėjo, kad „skaityti rankraštinę knygą – tai skaityti ne kompiuteriu surinktas, bet gyvas raides, o joje sudėtos gėlės – tai gyvenimas, atneštas į knygą.“ Profesorė V. Skrupskelytė analizavo ir aptarė A. Nykos-Niliūno poezijos prasmes, simbolius, esminius motyvus, atverdama klausytojams jo kūrybos erdves... Į paslaptinę abiejų menininkų pasaulį palydėjo D. Svobono

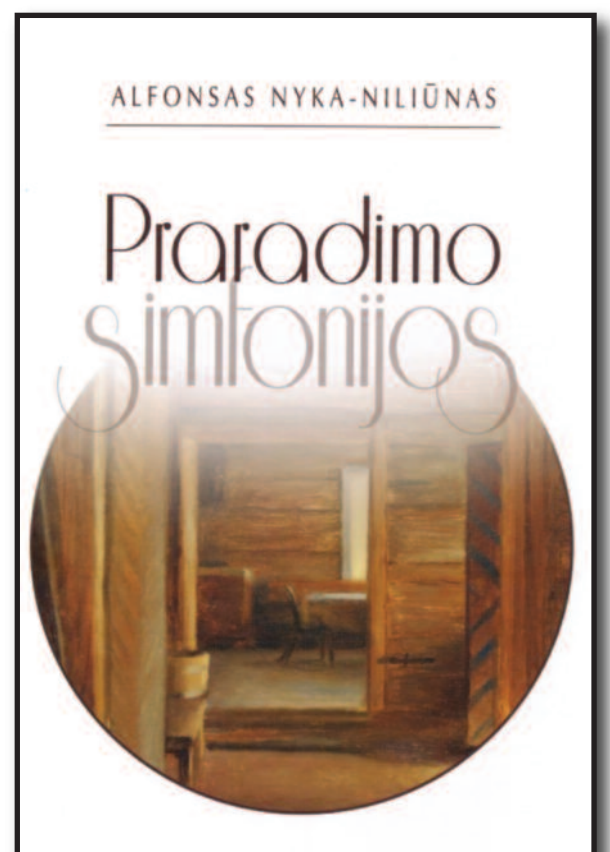
Aleksandros Laucevičiūtės-Čipkienės parodos fragmentas

padeklamuoti A. Nykos-Niliūno eilėraščiai bei K. Katavičiūtės atlikti kūriniai – K. Gliuko „Melodija“, Ž. Massne „Meditacija“, J. S. Bacho „Arioso“ ir A. Elgaro „Meilės pasveikinimas“.

Išeivių literatūros skyriaus vedėja V. Paplauskienė savo kalbą pradėjo nuo padėkų – pirmuoliai pačiam rašytojui A. Nykai-Niliūnui (su juo bendrauta daugiau nei keletą dešimtmečių – semtasi išminties, klausytasi taiklių patarimų). Bėgaliniai padėkos žodžiai buvo skirti ir jo artimiesiems: broliui Stasiui Čipkui, vaikams Berenikai ir Ariui, dukterėčiai Vilijai Bikelienei, sūnėnui Šarūnui Traneliui, išsaugojusiems unikalius eksponatus – nuotraukas, pirmųjų eilėraščių rankraščius, Lietuvoje likusias asmeninės bibliotekos knygas. Visa tai perduota saugoti muziejui. Prelegentė pasakojo, kad A. Nyka-Niliūnas savo antrais namais pasirinko Maironio lietuvių literatūros muziejų, tačiau savo archyvinį rinkinį atidavinėjo labai taupiai, dalimis... tarsi norėdamas dar pasidžiaugti, dar „paturėti“ archyvalijas. Taip atsitiko ir su rankraštine knyga „Praradimo simfonijos“, kurią ne iš karto pavyko parsivežti. Po poeto mirties, Lietuvos Kultūros tarybai parengus ir pateikus projektą, 2016 metais išvykta į Baltimorę, ir į Lietuvą parkeliavo visas rašytojo kultūros paveldas. Vėliau, 2017 metais, Berenika ir Aris Čipkai Lietuvai padovanojo savo mamos dailininkės A. Laucevičiūtės darbus. Didelė dalis paveikslų perduota į M. K. Čiurlionio nacionalinį dailės muziejų; kita dalis, kaip ir visas jų tėvo, rašytojo A. Nykos-Niliūno rinkinys, saugoma Maironio muziejuje. Praėjusiais metais įvykdyta ir rašytojo paskutinė valia – atgulti šalia savo tėvų Utenos kapinėse...

A. Laucevičiūtės tapybos darbas

Knygos „Praradimo simfonijos“ fotografinė laida

Fotografinės knygos „Praradimo simfonijos“ sudarytoja ir įvado autorė trumpai apžvelgė rašytojo rinkinį, kuriame gausu dokumentų, nuotraukų, epistolikos, meno kūrinių, memorialinių daiktų, spaudinių, rinktinė memorialinė biblioteka. Aptarė itin vertingą rašytinį palikimą, kuriame yra rankraščių bei mašinraščių su įdomiais autoriaus taisymais, braukymais ir pastabomis. Išskirtinę reikšmę turi du pirmieji sąsiuviniai, supažindinantys su poeto kūrybinio kelio pradžia: „Dainos apie mane, vaikystę ir daiktus, kurie buvo mano draugai“ ir „Praradimo simfonijos.“ Pastarasis rankraštis tapo debiutinės knygos, išleistos tuo pačiu pavadinimu Tiubingene 1946 metais, pagrindu. Rinkinyje yra A. Nykos-Niliūno ir dailininko Kazio Janulio šios knygos antrajai laidai parengtas spausdinis maketas su gausiomis iliustracijomis, tačiau, deja, ji niekad nebuvo išleista. Prelegentė pabrėžė, kad kiekvienam literatūros mylėtojui, branginančiam A. Nykos-Niliūno vardą, yra įdomu išvysti jo debiutinės knygos „Praradimo simfonijos“ kūrybinį rankraštį. Rašytojo vaikams Berenikai ir Ariui pritarus bei paskyrus lėšų, pirmą kartą skelbiama šio rankraščio fotografinė kopija.

Prelegentė aptarė knygos struktūrą, kurią sudaro dvi dalys: pirmojoje – įvadas, rankraštinio bei spaustuvei parengto maketo apžvalga ir „Praradimo simfonijų“ pristatymas; antrojoje dalyje – fotografinis „Praradimo simfonijų“ kūrybinis rankraštis, į kurį įterptos archyvinės nuotraukos. Paskelbtame knygos įvade siekta rekonstruoti praeities įvykius ir iš arčiau žvilgtelėti į poeto gyvenimo

Atkelta iš 4 psl.

ir kūrybos kelią Lietuvoje (1919–1944) ir Vokietijoje (1944–1949). A. Nykos-Niliūno išgyventoji epocha subrandino rašytojo vertybines nuostatas ir suformavo jį kaip eruditą, plataus intelektualinio akiračio asmenybę. Įsigilinus į kūrėjo gyvenimą išsivijoje Vokietijoje, siekta suvokti žmogaus, patekusio į netradicines sąlygas, būtį, jauseną. Svariais tyrinėjimo šaltiniais pasitelkti gausūs biografinio lygmens tekstai: dienoraščiai, epistolika, atsiminimai. Cituojami „gyvi liudijimai“, t. y. šio teksto autorės pokalbių su rašytoju, jo artimaisiais bei draugais ištraukos. Per archyvalijas – nuotraukas, dokumentus, rankraščius – veriasi A. Nykos-Niliūno ir jį supančių žmonių kasdienybė: gyvenimas, kuris savo esatimi tampa neįkainojama vertybe mums, skaitytojams.

Prelegentė pacitavo keletą minčių iš savo parengtos knygos: A. Nyka-Niliūnas eilėraščius rašė nuo 1931-ųjų metų. 1945 metais Aalene (Vokietija) parengė pirmosios knygos „Praradimo simfonijos“ maketą. Debiutinė knyga buvo išleista 1946 metais Tiubingene ir Lietuvos rašytojų tremtyje draugijos apdovanota BALF'o premija. Ruoštas maketas atveria kruopštų ir atsakingą poeto darbą. Jame sutelkti eilėraščiai rašyti 1939–1945 metais Nemeikščiuose, Kaune, Tauragėje, Berlyne. A. Nykos-Niliūno poetinė erdvė – savitas, originalus, tik jam vienam gerai pažinęs pasaulis, kuriame sprendžiamos egzistencinės mįslės. Esminė poezijos tema ir jos idėja – Būties prasmė. A. Nyka-Niliūnas lietuvių poezijai atvėrė naujas perspektyvas, įtikinamai parodydamas, kaip galima pasitelkti ne tik menų sampyną, bet ir intelektualines inspiracijas, istorinius kultūros klotus. „Praradimo simfonijose“ poetiniai motyvai imami iš skirtingų istorinių laikotarpių, kultūrų. Jo debiutinė knyga nėra lengvas pasiskaitymas, kiekviena frazė daugiaklodė: konstruojami ir sulydomi meniniai vaizdai, prisiminimų nuotrupos, apmąstymai. Viena iš stilistinių eilėraščių ypatybių, būdingų jo poezijai – abstrakcijų ir jausminių konkretybių žaismas. Dėl sudėtingų tekstų, kupinų stipraus intelektualinio užtaiso, neretam skaitytojui jo kūryba tampa sunkiai suvokiama. Savo tekstų perskaitymo modelį nurodo pats poetas, suteikdamas mums suvokimo raktą – tai jo subtilios estetiškos pažiūros, intelektualinė erudicija. Čia šio teksto autorė drįsta pritaikyti „Aidų“ žurnale A. Nykos-Niliūno cituojamą Mallarmė: „Tobulas poezijos kūrinys turėtų būti ir veikti kaip magiška formulė, kurios prasmė yra paslaptis, kurios tikrovės reiškinys atitinkama, nebūtinai visiems suprantama forma.“

A. Nykos-Niliūno „Praradimo simfonijos“ tapo svariu kertiniu akmeniu jo tolesniam kūrybos rūmui statyti. Šioje knygoje poetas išryškėjo kaip filosofinės, idėjinės poezijos kūrėjas, gvildenantis amžinąsias būties paslaptis. Skausmingas išėjimas iš gimtųjų namų tampa ne praradimu, bet dar vienu egzistencijos matmeniu – pasaulio pažinimu. Iškrystalizuotas glaudus santykis su vaikystės namais, jam tapusiais šventa erdve. Jo pirmoje knygoje iškeliamas įžengęs į gyvenimo areną kovojantis, ieškantis, nerimstantis, siekiantis idealų žmogus. Atskleidžiamos jo stipriosios savybės, bet kartu poetas byloja apie žemiškosios būties trapumą, laikinumą, praeinamumą. Pindamas lig tol lie-

A. Laucevičiūtės tapyba

tuvių literatūroje nematytą poetinį audinį, ieško naujos formos, naujų minčių, naujų simbolių ir jo jausmus atliepiančių ženklų. Pasitelkęs dailės ir muzikos elementus emociškai ir subtiliai kuria raiškius, rafinuotus įvaizdžius, užkodotas metaforas. Eilėraščiuose iškeliamas poetui gana svarbus Dievo vaizdinys, Aukščiausiojo globėjiškas vaidmuo. Dievoieška vyksta atkakliai, tačiau finale išryškėja itin svarbi išvada, kad tik „per Jį, su Juo ir Jame“ žmogaus gyvenimas įgyja prasmę. A. Nykos-Niliūno sukurtą tikrovę egzistuoja „anapus žmogiško gėrio ir blogio, anapus emocinės laimės ir skausmo, ne mūsų saulės šviesoje ir yra tikroji mūsų išgyvenamosios realybės forma, kurią suvokia ir pasiekia poetas.

Baigdamą savo kalbą V. Paplauskienė pakvietė dar nespėjusius lankytojus pasižiūrėti šiuo metu muziejuje eksponuojamą poeto žmonos Aleksandros Laucevičiūtės-Čipkienės tapybos darbų.

Kalba kita kalba

Tapytoja Aleksandra Laucevičiūtė-Čipkienė surengė nemažai personalinių ir grupinių parodų Niujorke, Vašingtone, Čikagoje, Baltimorėje. Jos kūrybinis palikimas – per 150 paveikslų ir per 30 ištapytų keraminių vazų. A. Laucevičiūtė puikiai valdė ne tik teptuką – ji Lietuvos enciklopedijai, leistai Bostone, parengė nemažai tekstų meno temomis.

Parodoje eksponuojama archyvinė medžiaga – dokumentai, nuotraukos, laiška – suteikia galimybę iš arčiau pažvelgti į menininkės gyvenimą. A. Laucevičiūtė-Čipkienė gimė 1922 m. balandžio 25 d. Kuršėnuose. Persikėlusį į Kauną, mokėsi gimnazijoje ir domėjosi daile, o ypač M. K. Čiurlionio mistiniu pasauliu, vėliau – A. Samuolio ir A. Gudaičio kūryba. Tačiau anuomet jauną gimnazistę labiau traukė ir kerėjo D. Nasvytytės modernaus šokio studija. Šokio meno mokėsi Austrijoje, pas Rozaliją Hladek prie Vienos muzikos mokyklos. Tačiau meilė dailei – noras piešti, prakalbinti drobę savo sielos kalba, tapyti – lydėjo visą laiką ir prasiveržė Vokietijoje. Kaip pasakoja menininkė: „Dailę pradėjau studijuoti pokariu Freiburge, prof. V. Vizgirdos ir A. Valeškos klasėse, lankiau prof. Galdiko akvarelės kursą, ir kt.“ Šią meno ir amatų mokyklą – „Ecole des Arts et Metiers“ – Freiburge įsteigė dailininkas Kazimieras Vytautas Jonynas, joje dėstė A. Čipkus, H. Nagys, A. Rannit, V. Vizgirda, A. Valeška, V. Kmitas, A. Galdikas. Čia studentai

buvo lavinami visapusiškai: dėstomi meno pagrindai, mokoma kalbų, filosofijos, meno istorijos.

Prisimindama Vokietijoje praleistus studijų metus A. Laucevičiūtė rašė: „Visus mus anuomet žavėjo poimpresionistinė mokykla, ir pirmą kartą originalai buvo prieinami mums. Gal tuo laiko tarpu didžiausias Dievas buvo Picasso, kuris stebino priblokšdamas. Bonnard atrodė labiau emo-

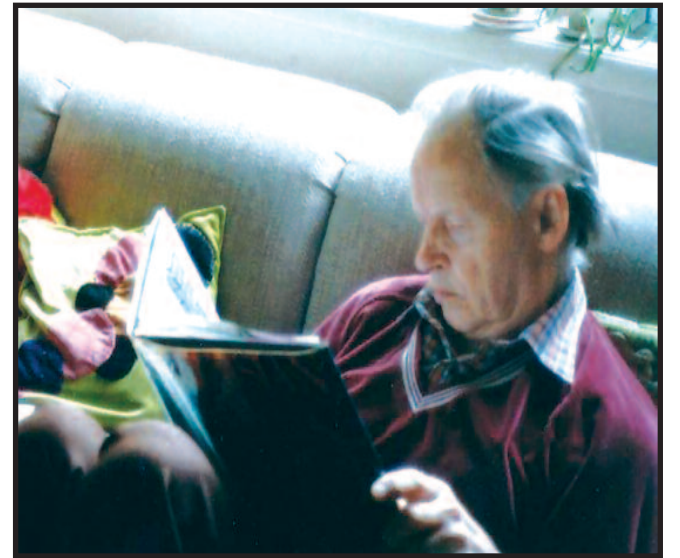
cionalus, niuanzuotas, artimesnis. Čia teko pirmą kartą matyti Braque, Van Gogh.“ 1947 m. Sandra sėkmingai baigė Meno mokyklą ir gavo V. K. Jonyno pasirašytą mokslo baigimo pažymėjimą. Vertindamas pirmuosius menininkės kūrinius dailininkas Romas Viesulas rašė: „Nuo pat meno mokyklos dienų nebuvo abejonių, kad Sandra turi didelę spalvos pajutimo dovaną. Pažvelgus į darbus detalčiai, ankstyvesniu laikotarpiu, kur netrūkdavo spalvinio skaidrumo, pasitaikydavo ir komplikuoju, kartais prieštaraujantis, peizažinio monologo. Vėlesnieji ir dabartiniai darbai rodo didelį apsisprendimą ir išreikštos minties bei priemonių tiesumą. Tai geros tapybinės brandos ženklai.“ Guvi, nerimstanti, nenustygstanti vietoj menininkė ieškojo naujų raiškos būdų ir naujų stilistinių priemonių – tapė ant keraminių vazų ir drobės. Ji siekė pasaulyje kurti ir skleisti grožį, jos meno kūriniai saviti, technika įvairi. Savi-raiškos pagalbininkais tapo dažai ir laki vaizduotė, kurios dėka gimė ekspresyvių potėpių kūriniai. Amerikoje pasinėrė į abstraktų ekspresionizmą. Draugai ir artimieji ją vadino švelniu vardu – Sandra. Taip ji ir pasirašinėjo savo paveikslus.

A. Laucevičiūtė Vokietijoje sutiko sau artimą sielą – poetą Alfonsą Čipkų (A. Nyka-Niliūną), išteikėjo. Persikėlė į Ameriką, apsigyveno Baltimorėje. Kaip ir kiekvienam, atvykusiam į svetimą žemę, reikėjo susikurti materialinį pagrindą: tiek vienas, tiek kitas dirbo fizinius darbus, tačiau abu ištikimai rūpinosi vienas kitu. A. Nyka-Niliūnas visomis išgalėmis siekė, kad žmona neapleistų savo talento. 1950 metais gegužės 16 d. savo knygoje „Die-

noraščio fragmentai“ įrašė: „Mano dideliame džiaugsmui, Sandra vėl pradeda po truputį tapyti. Tik bėda, kad viskas (drobė, dažai, aptraukiamieji rėmai), atsižvelgiant į mūsų pajamas gan brangiai kainuoja, bet žinoma, tai smulkmena. Netrukus žada išrašyti į vieno amerikiečio tapytojo studiją ir ją lankyti (dirbti – ne mokyti) šeštadieniais, kai aš esu namie.“

A. Laucevičiūtė dirbo keliose privačiose tapytojų studijose, bendravo su dailininku Joan Westermann, lankė Baltimorės meno mokyklą – Museum of Art School, tobulinosi pas tapytoją Keith Martin. Įtaką darė vienas iš žymių dailininkų ekspresionistų – Jackson Pollock. Sandra buvo vertinama lietuvių ir amerikiečių dailininkų pasaulyje. A. Valeška, kuravęs vieną iš jos parodų, rašė: „Sandra visa savo kūryba yra europietė daugiau negu visi kiti mūsų jaunieji dailininkai. Ji net savo koloritu primena Nepriklausomos Lietuvos tapytojus. Dailininkės spalvų derinys gana pavojingas, nevartojant pasažo tarp vienos ar kitos spalvos.“ Muziejaus mansardoje eksponuojami šiltų tonų, imantrių linijų, spalvingi dailininkės paveiksai džiugina kiekvieno į jį žvelgiančio širdį ir akį...

Apibendrinant šių dviejų meni-

A. Nyka-Niliūnas savo namuose Baltimorėje.

Maironio lietuvių literatūros muziejaus nuotr.

ninkų kūrybos vakarą, norėtusi pasidžiaugti jų bendra sėkme, tobulu duetu. A. Nyka-Niliūnas ir Aleksandra Laucevičiūtė ėjo per gyvenimą papildydami, turtindami, tobulindami vienas kitą. Sandra stengėsi apsaugoti, išlaikyti vyro privatumą, sudarydama jam ypatingas sąlygas kūrybai. Ant jos pečių gulė namų našta: rūpinosi vaikais – Ariu, Berenika, Horacijumi. A. Nyka-Niliūnas brangino žmonos rūpestį, meilę, tačiau skatinio ir ragino ją tapyti, vertino jos talentą. Sandra inspiravo vyrą kurti, jai parašė ne vieną eilėraščių, bet ir dedikavo visą savo poeziją: „Brangiausiajam žmogui – Sandrai.“

2009 m. gegužės 29 d. netekęs savo artimos draugės – žmonos Sandros, A. Nyka-Niliūnas rašė, kad „mokosi gyventi iš naujo...“ Skaudūs išgyvenimai, netekus mylimosios, dvasios draugės ir mūzos, sugulė į jai skirtą knygą: „Dienoraščiai 2009–2012“. „Moterys yra kitoki, moraliai pranašesnė, kito pasaulio žmonės. Jos kitaip žino, kitaip jaučia, kitaip mato, kitaip girdi, kitaip reaguoja, kitaip supranta ir interpretuoja realybę. Todėl ne tik galima, bet ir reikia kalbėti apie moterų poeziją, muziką, tapybą etc. Viso gyvenimo nepakan-ka joms suprasti...“ □

Fotografijų kosmosas naujose parodose Nacionalinėje dailės galerijoje

Algis Vaškevičius

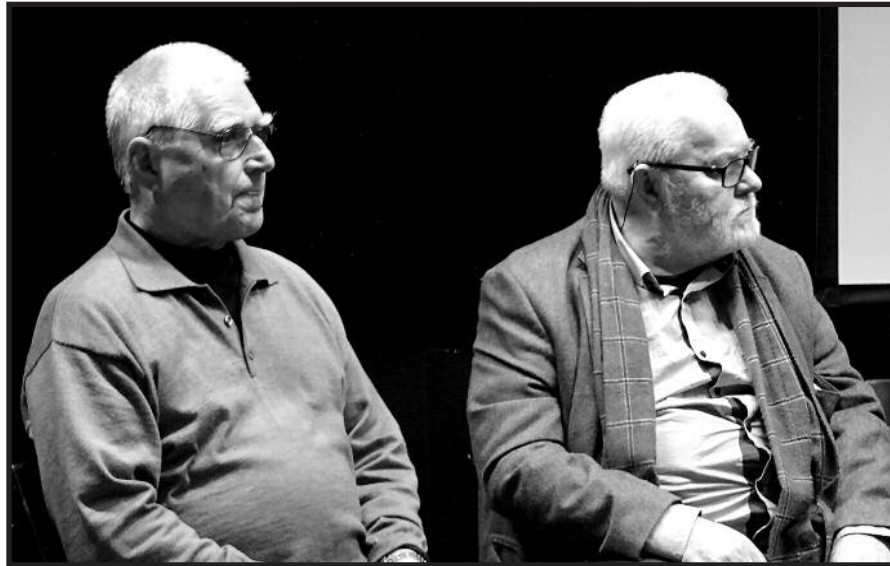
Lapkričio 9 dieną Nacionalinėje dailės galerijoje atidarytos dvi naujos parodos: išskirtinė Antano Sutkaus fotografijų retrospektyva „KOSMOS“ ir lietuvių kilmės amerikiečių fotografo Jono Dovydeno paroda „11 kelionių į Afganistaną“.

Prieš parodos atidarymą buvo suorganizuota spaudos konferencija, kurioje dalyvavo ir abu autoriai, ir tarptautinė šių parodų kuratorių komanda – Prancūzų instituto Lietuvoje vadovas Jean-Mari Sani, Goethe instituto Lietuvoje direktorius Detlef M. Gericke, taip pat vokiečių Thomas Schirnböck, prancūzas Jean-Marc Lacabe, o renginį vedė Nacionalinės dailės galerijos vadovė Lolita Jablonskienė.

Iškiliausiu Lietuvos, o ir vienu garsiausių ir žinomiausių Europoje fotografu laikomo A. Sutkaus retrospektyva „KOSMOS“ yra skiriama Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui paminėti. Šis žymus fotomenininkas – XX amžiaus antrosios pusės Lietuvos metraštininkas, jo sukurtuose vaizduose atsispindi mūsų šalies ir jos gyventojų veidas.

Pasak parodos rengėjų, iki šiol žiūrovus jaudina ryškiausias jo darbas – ciklas „Lietuvos žmonės“, kurį A. Sutkus kūrė nuo 6-ojo dešimtmečio pabaigos. „Kosmos“ graikų kalba reiškia visų daiktų ir laiko visumą – tai kažkas daugiau nei galime paprastai pamatyti. Tai puikiai atskleidžia šio autoriaus fotografijų universalumą – jos atspindi žmones, šalį, liūdesį ir džiugesį, dangų ir vandenį, vientvę, senatvę, džiaugsmą ir žaidimą. Paroda, kurioje rodoma beveik 300 kūrinių ir dalis jų yra niekada nematyti, siūlo naują žvilgsnį į itin vertingą vieno iš Europos fotografijos gigantų kūrybą.

Spaudos konferencijos metu svečiai iš Prancūzijos ir Vokietijos kalbėjo apie A. Sutkaus fotografijų unikalumą,

A. Sutkus (d.) ir J. Dovydenas – ilgamečiai bičiuliai.

A. Vaškevičiaus nuotr.

ma, apie tai, kad šis menininkas gerai žinomas tarp meno mylėtojų, o to žinomumo tarp paprastų ir dar jo meno neatradusių žmonių pridės ir šios parodos kelionė kitamet į Vokietiją bei Prancūziją.

„Autorius yra Lietuvos fotografas, bet kartu jis yra ir garsus visos Europos fotografas, praėjusiais metais įvertinta prestižine fotografijoje dr. Eiricho Salomono premija. Mums buvo tikras malonumas dirbti su juo rengiant šią didžiulę parodą“, – kalbėjo parodos kuratoriai užsieniečiai.

Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kaune pirmininkas Gintaras Česonis, daug metų bendravęs su A. Sutkumi ir gerai žinantis jo kūrybą sakė, kad Antanas Sutkus yra ištis išskirtinė figūra, svarbi visam Lietuvos kultūriniam laukui.

„Šio menininko fotografijos gerai žinomos, nėra lengva jį pristatyti naujai, tad subūrėme tarptautinę komandą, norėdami, kad jo darbai pasiektų ir Vokietiją bei Prancūziją. A. Sutkaus kūryba tiesiog neaprepiama, tai ištisa visata – iš čia ir kilo parodos pavadinimas. Ją galima pradėti apžiūrinėti bet kurioje vietoje ir iš bet kurio taško ji bus vienodai įdomi.

Itin džiugu, kad per ketvirtį amžiaus tai pirmoji tokia išsami muziejinė jo fotografijų paroda“, – sakė G. Česonis.

Jis pasidžiaugė, kad parodai prestižinė Vokietijos „Steidl“ leidykla išleido solidų jos katalogą, ir tai pirmasis toks atvejis Lietuvos fotografijos istorijoje. Tikimasi, kad šioje leidykloje pasirodys ir daugiau panašių Lietuvos menininkų katalogų.

Parodos kuratorius T. Tchirnböck pabrėžė, jog Vokietijoje jau prieš trejus-ketverius metus pradėta galvoti apie galimybę surengti A. Sutkaus darbų parodą. Praėjusiais metais čia labai sėkmingai buvo eksponuojami kito gerai žinomo lietuvių fotografo Rimaldo Vikšraičio darbai, o dabar artėja eilė A. Sutkui, kurį kuratorius įvardino kaip vieną didžiausių XX amžiaus Europos fotografų.

Pats A. Sutkus savo kalbą pradėjo sakydamas, jog fotografo neturėtų daug kalbėti – už juos kalba jų fotografijos. Jis pasidžiaugė, kad būtent „Steidl“ leidykla išleido parodos katalogą ir sakė, jog tai didelis pripažinimas. Parodos autorius prisiminė, kad dvidešimt metų jis vadovavo Lietuvos fotografų sąjungai, kad ir sovietmečiu garsiausių Lietuvos fotog-

rafų darbai įveikdavo geležinę uždangą ir bent jau Rytų Europoje buvo demonstruojami. Lietuvai tapus nepriklausoma, nuo pat 1991-ųjų užsiėmė gerai santykiškai su Prancūzijos, Vokietijos fotomenininkais, lietuvių darbai keliavo į ten rengiamas parodas.

Savo kalboje menininkas užsiminė, kad iš maždaug tūkstančio fotografijų parodai atrinkta apie 300 darbų. Turbūt daugelis puikiai žino tokius jo darbus kaip „Pionierius“, „Jaunas tėvas“, „Tėvo ranka“ ir daugelį kitų, taip pat jo kameros užfiksuotą prancūzų rašytojo Jean-Paul Sartre ir jo draugės Simone de Beauvoir viešnagę Lietuvoje 1965 metais.

A. Sutkaus džiaugėsi, kad kartu su jo darbų paroda surengta ir dar viena paroda „Vienulika kelionių į Afganistaną“, kurios autorius – geras bičiulis Jonas Dovydenas. Pastarasis yra žymaus lietuvių rašytojo Liudo Dovydeno sūnus, po Antrojo pasaulinio karo pasitraukęs su tėvais į Vokietiją, o 1949 metais atsидūręs JAV.

1959–1961 metais J. Dovydenas tarnavo JAV karinėse oro pajėgose, 1965-aisiais baigė Brown universitetą Providence (anglų kalbą ir literatūrą). 1964–1965 jis mokėsi fotografijos Rod Ailando dizaino institute, 1965–1968 – Ilinojaus technologijos institute, o 1967–1968 m. dirbo Čikagos miesto atkūrimo departamente.

J. Dovydeno nuotraukos buvo spausdinamos žurnaluose *The Times*, *National Geographic*, *Adventure*, *Soldier of Fortune*, *Playboy*, *Chicago Magazine* ir kituose. Jo darbų personalinės parodos kelis kartus buvo surengtos Lietuvoje, ne kartą – Čikagoje, taip pat Washington, Maskvoje. Jis sukūrė fotografijų ciklus ir išleido jų fotoalbumus: Nevada: Kelionė (1987), Veidai (1976), Čikagos namai (1979), Sugrįžimas į paliktą kraštą (2002) ir kitus. Fotografo kūrinių turi Meno institutas Čikagoje, Meno institutas Minneapolisje, Kongreso biblioteka Washington. J. Dovydenas yra 2007 metais Lietuvos rašytojų sąjungos įsteigtos L. Dovydeno literatūros premijos mecenatas.

Nukelta į 8 psl.

Parodoje – daugeliui gerai žinomas A. Sutkaus nuotraukos

J. Dovydenas Afganistane lankėsi 11 kartų

Literatūros klasikai

Koks buvo jų gyvenimas iki pradedant rašyti?

Ieva Marija Mendeikaitė

Skaitydami klasikinius literatūros veikalus, mes jais mėgaujamės arba jų nekenčiame, nes suprantame juos labai subjektyviai. O kas būtų, jeigu darytume šias apžvalgas objektyvesnes? Tai labai panašu į gyvenimą – kartais, kai išgirstame netikėtus faktus ir taip praplečiame savo žinių bagažą, mūsų bendras požiūris keičiasi ir į tam tikrus dalykus, tuo pačiu tai gali paveikti ir bendrąją mūsų nuomonę. Skaitydami tokius kūrinius kaip W. Golding „Musių valdovas“, A. Lindgren „Mijo, mano Mijo“, F. Dostojevskio „Nusikaltimas ir bausmė“, mes jais mėgaujamės vienaip, tačiau sužinoję, kaip šie kūriniai buvo parašyti ir kokia buvo jų bendra intencija siekiant paveikti skaitytojus, galime daryti visiškai kitokias išvadas ir formuoti visai kitokias savo įžvalgas.

Pradėkime nuo William Golding (garsiausias rašytojo kūrinys – „Musių valdovas“). Šeima autorių apibūdino kaip nuotaikingą, tačiau labai komplikotą asmenybę. Nemenką savo gyvenimo dalį realizavęs kaip poetas, kiek vėliau nustojo rašyti ir įsidarbino gimnazijos mokytoju. Iki Antrojo pasaulinio karo. Stipriai paveiktas karo, William niekaip negalėjo atsigauti po to, kai jis pamatė, ką vienas žmogus gali padaryti kitam žmogui. Tikriausiai tie įvykiai, kurie atgydavo jo prisiminimuose (visai kaip Kurt Vonnegut romane „Skerdykla nr. 5“), būtų įvardyti kaip postrauminis streso sutrikimas. Nebetikėdamas žmogaus orumu, manydamas, kad visų prigimtis yra tamsi ir jeigu nebūtų civilizacijos mes vienas kitam galėtume daryti, ką tik norime, praėjus karui, Golding parašė „Musių valdovą“, kuriame šiuos nepakartojamai atvirus jausmus žmonijai ir galime išvysti.

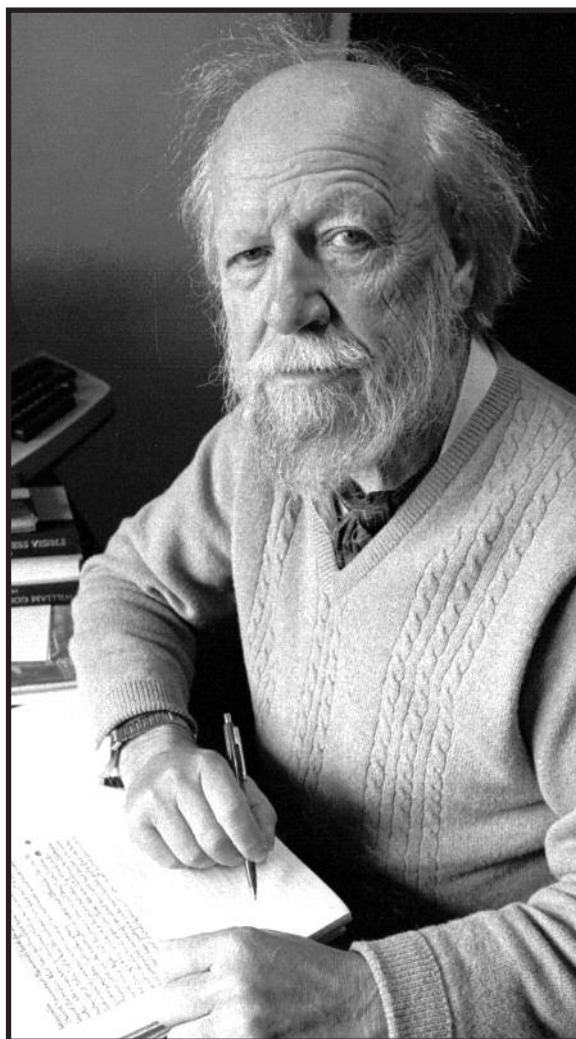
Autorius taip pat buvo gana daug patirties turintis jūreivis ir ramybę atrasdavo šalia jūros. Tačiau ir tai ilgai trukti negalėjo; vieną 1967 m. dieną, jam plaukiant laivu su šeima, įvyko nelaimingas atsitikimas ir laivas ėmė skęsti. Nuo tos dienos Golding nusprendė neberizikuoti gyvybe keliaudamas vandeniu ir niekuomet nebeišplaukė į jūrą. Ši nelaimė ir ramybės praradimas pastūmėjo William į alkoholizmą, kuris įtakojo kontrastingus košmarus, nemigos naktis ir daugiau nei du milijonus žodžių talpinančius dienosnaktis su visais patirtų košmarų siaubais.

Po karo William Golding vėl teko grįžti į mokytojo amplua, kuriuo jis anaiptol nebebuvo patenkintas, priešingai – pamokų metu jis rašydavo savo kūrinius ir dirbdavo prie jų realizacijos, užuot skyręs dėmesį savo mokiniams.

Kita autorė – Astrid Lindgren. Jos gyvenimas ir kelias į pripažinimą smarkiai skyrėsi nuo William Golding kelio. Astrid vaikystė buvo kupina džiaugsmo, ji be galo mėgo žaisti ir kai suprato, kad to daugiau nebegali daryti (atėjus tryliktajam gimtadieniui), rašytoja labai sunkiai su tuo susitaikė, o kelias link pauglystės jai buvo skaudus ir pilnas sunkumų. Savo kaimelyje ji buvo pirmoji mergaitė, nusikirpusi plaukus trumpai, pažiūrėjusi kone visus teatro spektaklius ir filmus, labai mėgusi šokti, ir... Dar nesulaukusi aštuoniolikos, suvokė esanti nėsčia. Mažame kaimelyje tai buvo kone vienintelis įvykis, apie kurį kalbėjo ir nuomonę turėjo absoliučiai visi kaimelio gyventojai. Astridai tai buvo itin sunkus laikotarpis; jaunoji kūrėja išvyko gyventi į Stokholmą, atsiskyrusi nuo sūnaus, kurį paliko auginti svetimiams. Šį beglobės vaikystės skausmą, kuris buvo toks priešingas autorės išgyventiems saviesiems vai-

Visų vaikų mėgstama švedų rašytoja Astrida Lindgren

„Musių valdovo“ autorius William Golding

kystės prisiminimams, ji gana aiškiai perteikia kūriniuose „Mijo, mano Mijo“ bei „Rasmusas klajūnas“, kuriame labai aiškiai jaučiamas jos artumas vaikams ir išskirtinis gebėjimas juos suprasti. Ir nors ji labai skiriasi nuo William Golding, vienas dalykas juos vienija – abu teigė, jog niekuomet gyvenime nebus rašytojai.

Dar vienas originalus ir skausmingai artimas rašytojas – Fiodoras Dostojevskis, išgarsėjęs savo slogia, tamsia ir melancholiška kūryba, kurią pradėjo itin charakteringu sau būdu. Sirgdamas epi-

lepsija, rašytojas negebėjo susirasti darbo, kuriame reikėtų dirbti monotonišku ritmu, kadangi epilepsijos priepuoliai ateidavo netikėtai ir buvo itin stiprūs. Būtent dėl šios sveikatos problemos Dostojevskis, daktarų įkalbėtas, nuvyko į Europą, tačiau čia jis rado tik dar didesnę kančią ir beprasmybę, nei gimtojoje Rusijoje. Meilė šiai problemai išnykti nepadėjo – susipažinęs su merginomis, Fiodoras mėgdavo jas apipilti turtais ir šlove, tai atsispindėjo jo impulsyviame charakteryje, kuris atsiskleisdavo lošiant, o lošimas tapo labai rimta autoriaus priklausomybe.

Pralošęs beveik visus savo turtais, jis grįžo į Rusiją ir ten pradėjo savo kūrybos kelią. Dėl nelaimingos meilės, prastos sveikatos ir priklausomybių pagrindine Dostojevskio literatūros kalba tapo chaosas ir tikrosios žmogaus prigimties ieškojimas. „Užrašai iš pogrindžio“ – vienas pirmųjų autoriaus kūrinių, kurie buvo parašyti stubint šlykščiausius ir tamsiausius tuometinius Rusijos kampelius Sankt Peterburge. Čia jis pavaizdavo šio miesto žmones kaip atsiskyrusius, praradusius viltį ir tarsi esančius kažkokiam kitame, metafiziniame pasaulyje, kuris neturi širdies.

Pačiam autoriui buvo labai sunku prisitaikyti moderniam pasaulyje ir rasti jame savo vietą, būtent tai jis ir stengėsi perteikti „Užrašuose iš pogrindžio“. Prie šio jausmo prisidėjo ir 1864 m. ant mirties slenksčio atsidūrė du brangiausi žmonės Fiodoro Dostojevskio gyvenime – žmona ir brolis Michailas. Šis įvykis, inspiravęs didžiulį nerimą, finansinį nestabilumą, baimę ir širdgėlą, paskatino rašytoją pradėti romaną „Nusikaltimas ir bausmė“, kurį jis rašė, apimtas veikiausiai pačios juodžiausios neviltingos, ištikusios jį.

Nepajėgdamas išlaikyti šių įvykių naštos, autorius perkėlė ją ant savo knygos veikėjų pečių. Jie kaip ir kūrėjas išgyveno siaubingus sielos dvilypumo klausimus, prasmės paieškas, finansinius sunkumus, vienaip. Būtent dėl šių savybių tikrumo veikėjus taip lengva pamatyti ryškiausiomis jų spalvomis ir jausti jiems tokią didelę empatiją.

Tad kiekvienas iš šių minėtų, jau klasika tapusių kūrinių nusipelno trumpos istorijos, kuri parodytų aplinkybes, kuriomis jie buvo parašyti. Ir padėtų skaitytojui susipažinti su kūriniu iš arčiau. Tikiuosi, jos buvo naudingos ir padėjo pažvelgti į knygą iš kitos pusės. □

Atsisveikinant su prof. Juozu Algimantu Krikštopaičiu

Lapkričio 10 d., eidamas 87-uosius metus, mirė Lietuvos mokslo istorikas ir filosofas, chemikas, eseistas, alpinistas, habilituotas humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos kultūros kongreso tarybos narys, Lietuvos mokslo istorijos ir filosofijos bendrijos pirmininkas prof. habil. dr. Juozapas Algimantas Krikštopaitis. Šviesaus atminimo mokslininkui nebuvo svetima ir literatūra – jis domėjosi poezija, analizavo poetės Lidijos Šimkutės kūrybą.

Gerbiamas Kasti,

Širdingai dėkoju, kad pranešėte apie jūsų tėvą, apleidusi šį pasaulį. Užjaučiu likusią šeimą, kolegas ir draugus netekus brangaus ir išmintingo žmogaus. Esu dėkinga gyvenimui, kad teko prof. Juozą susipažinti, jo skirtą dėmesį mano kūrybai. Nors jo nebėra gyvųjų tarpe, jo kilni asmenybė liks raštuose ir žmonių prisiminimuose.

Su liūdesiu ir palaima palydžiu į amžinybę,
Lidija Šimkutė
2018.11.12

(rašyta dr. Kasčiui Krikštopaičiui gavus iš jo žinutę apie tėvo mirtį)

GIESMIŲ GARSAI

iš nuošalios kaimo koplyčios
klojasi per pilkus beržus ir
alsuojančius
legendomis piliakalnius
žodžiai
kaip prisiminimų lašai
skverbiasi venomis
į širdies erdvę

kuri žino

aš niekad negrįšiu

Lidija Šimkutė

Kultūros kronika

Lapkričio 8–10 dienomis trijuose Rusijos miestuose vyko Sauliaus Petreikio ir jo nedidelės grupės, kurią sudarė smuikininkas Vytautas Mikeliūnas ir gitaristas Donatas Petreikis, koncertai. S. Petreikio muzikoje lietuviški motyvai susipina su įvairių tautų melodijomis, sukurdami universalią žmonių bendravimo kalbą. Klaušytojų susidomėjimą taip pat skatino unikali kolekcija pučiamųjų instrumentų, kuriuos muzikantas ne tik naudojo atlikdamas savo kūrinius, bet ir pristatydavo, paaiškindavo jų struktūrą, kilmę, pagrodavo vieną kitą motyvą, kad būtų girdėti savitas instrumento tembras.

Lapkričio 1 d. tarptautinės judančio vaizdo ir performanso bienalės „Visions in the Nunnery“ atidarymo metu menininkė Lina Albrikienė pristatė savo videomeno darbą „French Door“. Lina Albrikienės videomeno kūrinys kalba apie atsitiktinumą, lūkestį, galimybę, iliuziją, realybę. Videomeno kūrinyje susipina dvišlypumas tarp tikrovės ir įsivaizduojamo, tarp paprasto ir polemisko, tarp savarankiško ir savęs reflektuojančio. Menininkė aktyviai dalyvauja tarptautinėse parodose. 2011 metais ji laimėjo pagrindinį prizą tarptautinėje „Jaunųjų Europos kūrėjų“ bienalėje Paryžiuje.

Fotografijų kosmosas naujose parodose

Atkelta iš 6 psl.

Įdomu tai, kad pirmoji jo fotografijų paroda Lietuvoje surengta dar 1982 m. Lietuvos fotomenininkų sąjungos galerijoje. J. Dovydenas tapo pirmuoju amerikiečiu fotografu, kurio autorinė paroda vyko sovietinėje Lietuvoje. 1989 m. Menininkų rūmuose Vilniuje jis pirmą kartą eksponavo savo nuotraukas iš sovietų okupuoto Afganistano.

„Su Jonu Dovydenu esame pažįstami jau daug metų, tai artimas mano draugas, kurio paramą, globą aš visada jaučiau. Prisimenu 1991 metus, kai lankiausi Čikagoje, viena mano galerija nupirko mano darbų, ir Jonas tada labai daug padėjo. Ta draugystė tęsiasi, jis yra tikrai geras fotografas, daug metų keliavęs į Afganistaną ir ten fotografavęs“, – sakė A. Sutkus.

Reikšmingą J. Dovydeno kūrybos dalį sudaro per bene tris dešimtmečius ir 11 kelionių (1985–2010) į Afganistaną sukauptas dokumentinės fotografijos archyvas. Šių kelionių metu J. Dovydenas fiksavo afganų kovotojus, civilius, tarptautinių pajėgų karius, o sudėtingos politinės istorijos šalis fotografui tapo grėsmių prisodrintos kasdienybės stebėjimo vieta. Parodoje pristatoma per 130 fotografijų, atspindinčių autoriaus keliones po Afganistaną ir kaimyninį Pakistaną.

„Lietuvoje aš pirmą kartą apsilankiau 1979 metais, ir tada viskas buvo kitaip nei dabar, mane sekė ir lydėdavo palydovas. Kodėl aš pasirinkau Afganistaną? Manau, todėl, kad man tos šalies kovotojai prieš sovietų invaziją buvo pa-

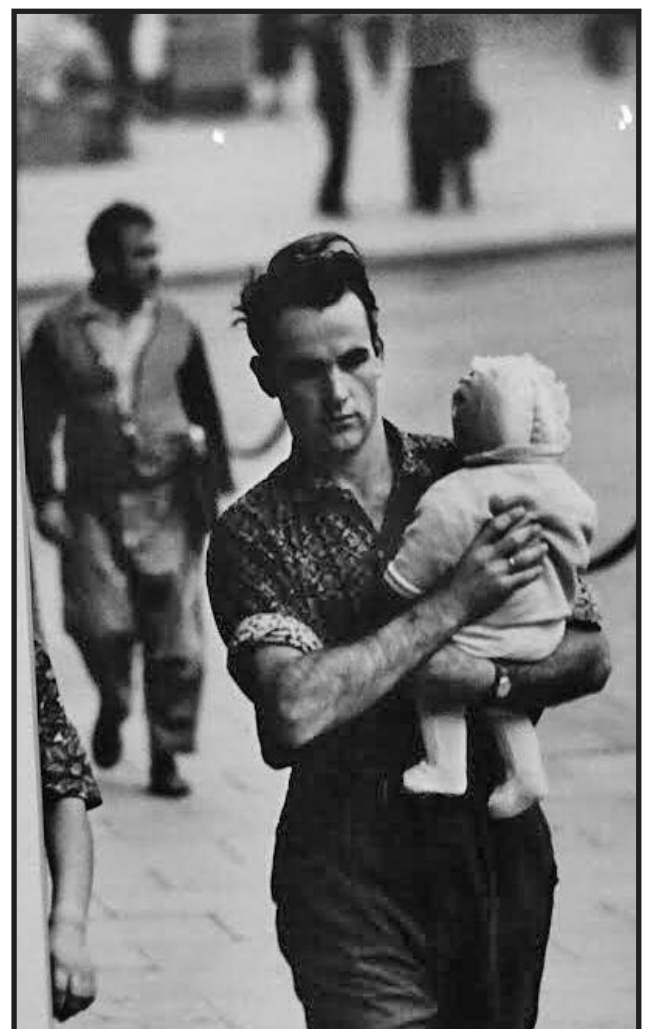
našūs į Lietuvos miško brolius, kurie okupuotoje Lietuvoje išėjo į miškus ir priešinosi okupantui. Žinoma, Afganistanas skiriasi nuo Lietuvos, jis yra Texas valstijos dydžio ir kalnuotas. Vietos modžahedai kovojo daug metų, žinoma, jie gavo paramą iš Amerikos, ir sovietams nepavyko jų nugalėti ir po dešimtmečio teko pasitraukti.

1985 metais aš nuskrirdau ten du kartus, daug fotografavau. Vėliau ten dar grįžau daug kartų, jau tada, kai Amerika kovojo su talibais, ir dariau vis naujas nuotraukas, kol pagaliau atėjo laikas pasakyti „gana“. Kol jis atėjo, teko 11 kartų ten apsilankyti, padaryti tūkstančius nuotraukų. Savo darbuose aš tik parodau, atspindžiu įvykius, o juos vertinti palieku žiūrovui“, – sakė J. Dovydenas prieš parodos atidarymą.

Parodos atidaryme dalyvavo ir garsus Lietuvos lakūnas Jurgis Kairys. Fotografas užsiminė, kad būtent šiam lakūnui jis perleido savo lėktuvą, kuriuo skraidė daug metų ir ore praleido daugiau kaip 1 400 valandų.

„Skraidžiau nemažai, bet atėjo laikas lėktuvo atsisaityti, nes neturiu tiek laiko ir sveikatos, kaip anksčiau. Tą lėktuvą aš pats ir sukonstravau savo garaže. Dabar jį perėmė Jurgis Kairys, kuris lėktuvą Vilniaus oro uoste remontuoja, atnaujina ir ateityje, jau greitai juo skraidys po Lietuvą – jūs visi jį pamatysite“, – šypsojosi fotografas iš JAV.

Abi naujosios ir tikrai dėmesio vertos parodos Nacionalinėje dailės galerijoje veiks iki kitų metų sausio 13 dienos. □

Antano Sutkaus nuotr.